

YURIST KASBIY FAOLIYATIDA MALAKA VA KO'NIKMALARNING AHAMIYATI

Jo'rayev O'zbekxon Dilshodbek o'g'li

Farg'ona viloyat yuridik texnikumi o'quvchisi.

Telefon: +998908451200 E-mail: jurayevxofiz@gmail.com<https://doi.org/10.5281/zenodo.15692585>

Annotatsiya. Ushbu maqolada muallif yurist uchun zarur bo'lgan malaka va ko'nikmalar haqida fikrlar yuritgan. Yurist kasbi zamonaviy jamiyatda muhim o'rin egallaydi, shu sababli bu sohada malakali mutaxassis bo'lish judda muhimdir. Mijozlar bilan aloqa yuristning ishonchli, ochiq va tushunarli tarzda fikr bildirish olish qobiliyatiga bevosita bog'liq. Yuristning mijozlar bilan samarali muloqotda bo'lishi uchun zarur bo'lgan soft skills (yumshoq ko'nikmalar) va hard skills (qattiq ko'nikmalar) haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlari: Yurist kasbi yuksak mas'uliyatni talab qiladi va bu kasbda insoniy fazilatlar bilan bir qatorda yuridik bilimlar ham muhim o'rin tutadi. Har qanday yurist o'z faoliyatida yuqori malaka va doimiy o'sib boruvchi ko'nikmalarga ega bo'lishi zarur. Zamonaviy yurist uchun soft skills (yumshoq ko'nikmalar) ya'ni muloqot, tinglash va muammoni hal qilish qobiliyatlari judda muhim. Hard skills (qattiq ko'nikmalar) esa huquqiy hujjatlar tayyorlash, qonunlarni tahlil qilish va sud jarayonlarida ishtirok etish kabi kasbiy bilim va amaliyotlarni o'z ichiga oladi.

Anotasyon. Bu makalede yazar, bir hukukçu için gerekli olan beceri ve yeterlilikler hakkında görüşlerini dile getirmiştir. Hukuk mesleği modern toplumda önemli bir yer tutmakta olup, bu alanda yetkin bir uzman olmak son derece önemlidir. Müvekkillerle iletişim, hukukçunun güvenilir, açık ve anlaşılır bir şekilde fikir beyan edebilme yeteneğiyle doğrudan ilgilidir. Makalede, hukukçunun müvekkillerle etkili iletişim kurabilmesi için gerekli olan soft skills (yumuşak beceriler) ve hard skills (teknik beceriler) üzerine değerlendirmeler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hukukçu mesleği yüksek sorumluluk gerektirir ve bu meslekte insani niteliklerle birlikte hukuki bilgi de önemli bir yer tutar. Her hukukçunun mesleki faaliyetlerinde yüksek yeterliliğe ve sürekli gelişen becerilere sahip olması gerekir. Modern bir hukukçu için soft skills yani iletişim kurma, dinleme, empati gösterme ve sorun çözme yetenekleri oldukça önemlidir. Hard skills ise hukuki belgeler hazırlama, yasaları analiz etme ve mahkeme süreçlerine katılma gibi mesleki bilgi ve uygulamaları kapsar.

Annotation. In this article, the author discusses the skills and competencies necessary for a lawyer. The legal profession holds an important place in modern society; therefore, being a qualified specialist in this field is of great significance. Communication with clients is directly related to a lawyer's ability to express thoughts in a trustworthy, clear, and understandable manner. The article explores the essential soft skills and hard skills required for effective interaction between lawyers and their clients.

Keywords: The legal profession requires a high level of responsibility, and in this field, both human qualities and legal knowledge play an essential role. Every lawyer must possess a high degree of professional competence and continuously developing skills throughout their career. For a modern lawyer, soft skills — such as communication, active listening, empathy, and problem-solving — are extremely important. Hard skills, on the other hand, include drafting legal documents, analyzing laws, and participating in court proceedings, encompassing the technical knowledge and practical experience required in legal practice.

Bugungi kunda huquqiy munosabatlarning murakkablashuvi, jamiyatda ijtimoiy ongning oshib borishi va fuqarolarning huquqiy madaniyati yuksalib borayotgan bir paytda, yurist kasbiga bo'lgan ehtiyoj tobora ortib bormoqda. Huquqshunoslik sohasi nafaqat qonunlarni chuqur o'rganishni, balki insonlar bilan ishlashni, ularning ehtiyoj va muammolarini to'g'ri anglay olishni ham talab etadi. Shu sababli zamonaviy yurist nafaqat nazariy bilimlarga, balki amaliy tajriba va shaxsiy fazilatlariga ham ega bo'lishi lozim. Yurist kasbi o'z tabiatiga ko'ra yuksak mas'uliyatni talab qiladi. Bu kasb egasi har bir qarorida nafaqat qonunlarga, balki axloqiy me'yorlarga ham amal qilishi, odamlar bilan muomala jarayonida o'zining ijobiy sifatlarini namoyon eta olishi zarur. Shuning uchun bugungi huquqshunoslik amaliyotida yumshoq ko'nikmalar (soft skills) va kasbiy ko'nikmalar (hard skills) tushunchalari tobora dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Soft skills, ya'ni yumshoq ko'nikmalar – bu yuristning muloqotga kirisha olishi, mijozni tinglay bilishi, empatiya ko'rsatishi, nizolarni tinch yo'l bilan hal qila olishi, jamoada ishlash qobiliyati kabi insoniy fazilatlarini o'z ichiga oladi. Ushbu ko'nikmalar mijozlar bilan ishonchli va barqaror munosabatlarni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Ayniqsa, sud jarayonlarida yoki nizoli holatlarda yuristning sabr-toqatli, mulohazali va ehtiyotkor bo'lishi muhim hisoblanadi.

Bundan tashqari, yurist o'z faoliyatida yetarli darajadagi hard skills — ya'ni kasbiy bilim va amaliy tajribaga ham ega bo'lishi kerak. Bular qatoriga qonunlarni tahlil qilish, huquqiy hujjatlarni to'g'ri rasmiylashtirish, dalillarni tahlil qilish, sudda chiqish qilish va boshqa yuridik jarayonlarni yuritish kiradi. Aynan ushbu kasbiy ko'nikmalar yuristning professionalligini belgilab beradi. Mazkur maqolada aynan ushbu ikki ko'nikma — soft skills va hard skills — ning huquqshunoslik sohasidagi o'rni, ular o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik va ularni rivojlantirish yo'llari atroflicha tahlil qilinadi.

Soft skills (yumshoq ko'nikmalar) mohiyati, uning huquqshunos mutaxassis shakllanishdagi ro'li haqida tushunchaga ega bo'lishimiz kerak. Hech bir odam jamiyatdan ayri holda yashay olmaydi. Jamiyat a'zolari turli shart-sharoitlar taqazosi bilan turfa munosabatlarga kirishadi-lar. Mazkur munosabatlarning sal-moqli qismi esa ish, mehnat jarayoniga to'g'ri keladi.

Oliy o'quv yurtini tamomlagan mutaxassis mehnat bozoriga kirib borar ekan, uning munosib ishga ega bo'lishi, ko'zlagan karyerasiga erishishi uchun ta'lim muassasasida olgan bilimlari kifoya qiladimi? Albatta, yo'q!

Buning boisi shundaki, ta'lim muassasasida o'tilayotgan fanlardagi bilimlar muayyan faktlar, ma'lumotlar bazasini o'zlashtirish va ularni tahlil etish natijasida olinadi. Biroq ularda shaxslararo munosabatlarni to'g'ri yo'lga qo'yish masalalari to'liq qamrab olinmaydi. Holbuki, bugungi globallashgan va bozor iqtisodiyotiga asoslangan jamiyatda ish beruvchilar ishga olayotgan insonlarning ular qay darajada shaxslararo munosabatlarni to'g'ri yo'lga qo'ya olishlariga e'tibor qaratmoqdalar. Ular aynan shu xususiyat orqali kompaniyasi rivojlanishi, mijozlar ishonchini oqlash va ular sonining ko'payishiga erishish mumkinligini yaxshi biladilar. Shu o'rinda "shaxslararo" so'zi orqali aynan qaysi shaxslar o'rtasidagi munosabatlar nazarda tutilayotganini aniqlab olish maqsadga muvofiqdir. Ular quyidagilar:

1. Ish beruvchilar va xodimlar o'rtasidagi munosabatlar. Ya'ni, ijtimoiy maqomi (statusi) teng bo'lmagan shaxslar o'rtasidagi aloqalar.
2. Xodimlarning o'zaro munosabatlari. Odatda, bunday munosabatlar xodimlar jamoaviy ishlarga jalb etilganda namoyon bo'ladi.
3. Xodimlar va ular faoliyat olib boradigan korxona, kompaniya mijozlari o'rtasidagi munosabatlar. Shaxslararo munosabatlar boshqa doiradagi shaxslar o'rtasida ham mavjuddir.

Masalan, ikki talaba o'rtasida yoki o'qituvchi va talabalar o'rtasida. Shaxslararo munosabatlarda muvaffaqiyat qozonish ko'p omillarga bog'liq. Ulardan birortasiga rioya etmaslik ushbu munosabatlarga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Masalan, bugungi insoniyat axborotlashgan jamiyatda yashamoqda. Bu esa bajariladigan ko'plab ishlarni axborot texnologiyalarini qo'llagan holda amalga oshirish imkonini beryapti. Shunday bo'lishiga qaramay, tashkilot xodimlari kundalik stressga duch kelmoqdalar. Bu hol ishning odatdagi hajmdan ortib ketishi natijasida yuzaga keladi. Ish hajmining ortishi xodimlarning kayfiyatiga va ularning o'zaro munosabatlariga salbiy ta'sir etadi.

Shuningdek, bugungi kunda ko'plab insonlar vaqtni to'g'ri taqsimlashga qiynalishadi.

Vazifalarni belgilangan vaqt oralig'ida bajarishga ulgurish mushkul bo'lgan holatga tushish natijasida tashkilot xodimlari va rahbarlari o'rtasida ziddiyatli vaziyatlar vujudga kelishi ham kundalik hol. Shunday holga tushmaslik uchun esa xodimlar vaqtni va stressni boshqarish ko'nikmalariga ega bo'lishlari muhimdir. Zero, bu ko'nikmalar ham shaxslararo munosabatlarni to'g'ri tashkil etishga kuchli ta'sir ko'rsatadi.

Shuni ta'kidlash joizki, bugungi O'zbekistonning iqtisodiyoti bozor munosabatlariga asoslangan bo'lishi faqatgina iqtisodiy-huquqiy islohotlarga bog'liq emas. Bunda, eng avvalo, inson faktori muhim rol o'ynaydi. Boshqacha aytganda, odamlarning dunyoqarashi hamda jamiyatga, boshqa shaxslarga munosabati ham bozor iqtisodiyotiga mos bo'lishi darkor.

Aslida ayni shu jihatlar jamiyatga tom ma'nodagi bozor iqtisodiyoti ruhining kirib kelishiga sababchi bo'ladi. Bozor iqtisodiyoti jamiyatni raqobat muhitida hayot kechirishga chorlaydi, hatto, majburlaydi. Raqobat esa faqatgina moddiy ishlab chiqarishda emas, balki shaxslararo munosabatlarda zaruriy ko'nikmalarni shakllantirganlik va rivojlantirganlik darajasida ham aks etadi. Ya'ni, odamlar shaxslararo munosabatlarda qanchalik muvaffaqiyatli harakat qilsalar, o'zi ishlayotgan tashkilotlarning rivojlanishiga shunchalik hissa qo'sha oladilar.

Shu sababdan ham rivojlangan mamlakatlarda ish beruvchilar aynan mana shu xususiyatga ega kadrlarni izlaydilar. Huquqiy ko'nikmalarga doir bilimlarni o'rganishdan bosh maqsad ham aynan bozor iqtisodiyoti sharoitida shaxslararo munosabatlardagi zarur ko'nikmalarni o'zlashtirish yoki ularni rivojlantirishdir.

Bugungi sharoitda ish beruvchilar maqsadni aniq qo'ya biladigan, vazifalarni belgilangan muddatda bajara oladigan, stressga bardoshli, jamoada samarali ishlay olish va liderlik qobiliyatiga ega bo'lgan, hamkasblari va mijozlarni, fuqarolarni faol tinglab tushuna oladigan hamda ular bilan to'g'ri munosabatda bo'la oladigan shaxslarni ishga olishni istamoqdalar. Shu bois, ish beruvchilar ishga olishda o'tkaziladigan intervyu-suhbatda bo'lajak xodimlar aynan shunday ko'nikmalarga ega ekanliklarini sinash maqsadida maxsus savollar bermoqdalar.

Ayniqsa, rivojlangan davlatlarda bunga jiddiy e'tibor qaratiladi. Chunki oliy ta'lim muassasasini tamomlagan mutaxassisni u o'qigan fanlar doirasida savollar berib ishga qabul qilish uning tashkilotda, jamoada shaxslararo munosabatlarni to'g'ri tashkil etgan holda ishlab ketishiga kafolat bo'lolmaydi. Shu sabab, oliy ta'lim muassasasi tomonidan fanlar yuzasidan qo'yilgan baholarga ishonch bildirilgan holda, asosiy e'tibor ishga kirish istagidagi nomzodda shaxslararo munosabatlarda zarur bo'ladigan ko'nikmalar qay darajada ekanini aniqlashga qaratiladi. Shunday ekan, huquqiy ko'nikmalar modulidagi mavzularni puxta o'zlashtirish jarayonida quyidagi natijalarga erishish mumkin bo'ladi. Huquqiy ko'nikmalar; Karyerani muvaffaqiyatli boshlash, Ishga kirishda suhbatdan muvaffaqiyatli o'tish Ish beruvchilarning bo'lajak xodimlaridan kutadigan ijtimoiy talablarini qondirish, Bozor iqtisodiyoti talablariga shaxslararo munosabatlar nuqtayi nazaridan javob berish.

Yuqoridagilardan kelib chiqib aytish mumkinki, shaxslararo bo'lajak xodim, balki munosabatlarni to'g'ri yo'lga qo'yish nafaqat bo'l jamiyatning barcha a'zolari uchun manfaatlidir.

Buning boisi shundaki, ish beruvchi ham qaysi bir sharoitda mijozga aylanadi.

Ya'ni, u ham tovar sotib olish, xizmatni iste'mol qilish uchun boshqa ish beruvchilarning xodimlari bilan munosabatlarga kirishadi. Va aksincha, bugungi oddiy xodim orttirgan tajribasi tufayli muayyan mansabni egallashi yoxud o'z kompaniyasiga asos solishi natijasida ish beruvchiga aylanishi mumkin. Demak, shaxslararo munosabatlarni to'g'ri yo'lga qo'yish uchun zarur bo'lgan ko'nikma va malakalar tizimi "yumshoq" ko'nikmalar, ya'ni ingliz tilida "soft skills" deb nomlanadi. Shaxsiyatida ayni ko'nikmalar ertaroq rivojlangan kishilarning karyerada muvaffaqiyat qozonish ehtimoli juda yuqoridir. Soft skills (yumshoq ko'nikmalar) shaxslararo munosabatlarni to'g'ri, maqsadga muvofiq tarzda tashkil etish va olib borishda zarur bo'ladigan malaka hamda ko'nikmalar tizimidir.

Bunday malaka va ko'nikmalar "hayotiy ko'nikmalar" deb ham ataladi. Shaxs ushbu malaka va ko'nikmalarni o'zida rivojlantirgani sayin uning shaxsiy rivojlanishi ham yuqorilab boradi. Huquqiy ko'nikmalar va metodologiya modulining predmetini shaxslararo munosabatlarni to'g'ri, maqsadga muvofiq tarzda tashkil etish va olib borishda zarur bo'ladigan malaka hamda ko'nikmalar tashkil etadi. Soft skills aynan qanday ko'nikma va malakalar tizimidan iborat?

Soft skillslar juda keng. Tahlillar uning predmetini quyidagilar tashkil etishini ko'rsatmoqda. Ularni ushbu sxema orqali tasvirlash mumkin. MAQSADNI BELGILASH, O'ZIGA BO'LGAN ISHONCHNI SHAKILLANTIRISH TANQIDIY MUSHOHADA YURITISH, O'ZGANI HOLATINI HIS ETISH, MULOQOT, MOSLASHUVCHILIK, STRESSNI YENGISH, LIDERLIK, JAMOADA ISHLASH, JAVOBGARLIKNI HISH ETISH, MUAMMOLARGA YECHIM BERISH, KREATIVLIK, VAQTNI TO'G'RI BOSHQARISH VA H.K. Yuqoridagilar orasida maqsadni belgilash, o'ziga bo'lgan ishonchni shakllantirish, stressni yengish, javobgarlikni his etish, to'g'ridan to'g'ri bo'lmasa-da, bilvosita shaxslararo munosabatlarni to'g'ri tashkil etishga ta'sir ko'rsatadi. Shu sabab, ular "soft skills" tarkibida sanalmoqda. "Soft skills" kishining mutaxassis sifatida shakllanishda katta ahamiyatga ega. Shaxs mehnat bozorida nafaqat professional malaka va ko'nikmalar orqali, balki yuqori saviyadagi va samarali shaxslararo munosabatlarda zaruriy malaka va ko'nikmalarni namoyish etish orqali kasbiy o'sishga erishishi, tajriba orttirib karyera qila olishi mumkin. Bundan tashqari, odamlar har qanday mutaxassis bilan suhbatlashishda, eng avvalo, uning muomalasiga e'tibor qaratadilar. Bu inson tabiatiga xos jihatdir. Biron inson haqidagi ijobiy taassurot ayni shaxslararo munosabatlarni to'g'ri tashkil eta olishdan kelib chiqadi. Bo'lajak yurist talabalar buni anglab yetishlari zarur.

Garvard va Stenford universitetlari tomonidan olib borilgan tadqiqotlarga ko'ra, karyera borasida erishiladigan muvaffaqiyatlarning atigi 15% "hard skills" va 85% "soft skills" hisobiga to'g'ri keladi. Kimlardir tomonidan "soft skills"ga e'tibor kamroq qaratilishi mumkin, ammo aynan u kayeraga erishish yoki uni barbod qilishda asos bo'lishini unutmang. Yuristlar uchun "soft skills" qay darajada muhim? Yuristlar ham, boshqa aksariyat kasb egalari singari, mijozlar bilan ishlaydilar. Ya'ni yuristlar mijozlar bilan shaxslararo munosabatga kirishadilar. Binobarin, o'zlari yollanib ishlayotgan yuridik firma yoki biron muassasa va kompaniyada yuridik xizmatni amalga oshirish jarayonida ular ushbu muassasa va kompaniyaning rahbarlari, jamosi bilan shaxslararo munosabatga kirishadilar. Demak, yuristlar o'z faoliyati davrida ikki xil guruhdagi shaxslar doirasi bilan shaxslararo munosabatga kirishadilar. Bular:

1. Mijozlar.2. Muassasa va idora rahbarlari, jamoasi (hamkasblar).

Kasbiy yuksalib borishda yuristlardan mijozlar, shuningdek muassasa va kompaniya rahbarlari hamda hamkasblar bilan shaxslararo munosabatlarga muvaffaqiyatli tarzda kirishish talab etiladi. Shu o'rinda hayotiy savol tug'iladi: yuristlar buning uddasidan qay darajada chiqmoqdalar? Rendel Kayser tomonidan taqdim etilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatganki, so'rov olib borilgan mijozlarning 69 foizi fikricha, yuristlar mijozlarga xizmat qilishdan ko'ra ko'proq pulga qiziqadilar. Mijozlarning 57 foizi aytishicha, yuristlar mijozlar manfaatidan ko'ra o'z manfaatlarini ustun qo'yadilar. Mijozlarning 53 foizi yuristlar ishlarni hal etish va ko'rib chiqish qanday ketayotgani haqida ma'lumot berib turishlaridan qoniqish hosil qiladilar. 56 foiz mijozlar yuristlar ishni yetarlicha tez bajarishidan qoniqish hosil qilganlar. Ayni paytda yuristlarning 80 foizi o'zlari tomonidan ko'rsatilayotgan ko'rsatilayotgan xizmatlarni yuqori darajada deb hisoblaydilar, ammo faqatgina 40 foiz mijoz buni tasdiqlaydi. Shuningdek, 91 foiz yuristlar mijozlarni diqqat bilan tinglayman, ularning umid hamda ehtiyojlarini hisobga olaman, deb o'ylaydilar, ammo 66 foiz mijozgina buni tasdiqlaydi. Yuridik firmalarning 62 foizi o'zlari ko'rsatayotgan xizmatlarni a'lo darajada deb hisoblaydilar, ammo buni mijozlarining 19 foizi tasdiqlaydi, xolos. Yuqoridagi holatlar shundan dalolat beradiki, garchand yuristlar mijozlar bilan shaxslararo munosabatlarda yuqori ko'rsatkichlarga ega ekanliklariga ishonsalar-da, bu holat mijozlar e'tirofi bilan o'z tasdig'ini topmaydi. Bu holat yuristlarning yetarlicha "soft skills"ga ega emasligidan, demakki, ularni rivojlantirishlari lozimligidan darak beradi.

Yurist kasbiy faoliyatida malaka va ko'nikmalarning ahamiyati beqiyosdir. Huquqshunos nafaqat qonunchilikni mukammal bilishi, balki bu bilimlarni amaliyotda to'g'ri qo'llay olishi, turli vaziyatlarda professional va odobli tarzda muloqot yurita olishi bilan ajralib turadi. Bugungi kunda soft skills va hard skills ko'nikmalari yuristning professional darajasini belgilovchi asosiy mezonlardan biri hisoblanadi. Soft skills — bu yuristning odamlar bilan ishlashdagi madaniyati, mijozning ishonchini qozona olishi, murakkab holatlarda murosaga kelish va mohirona yechim topish qobiliyatidir. Hard skills esa yuridik tahlil, hujjatlar tayyorlash, qonunlarga izoh berish va sud muhokamalarida qatnashish kabi kasbiy faoliyatni tashkil etuvchi asosiy bilim va ko'nikmalardir. Shu bois, huquqshunoslik ta'limi jarayonida bu ko'nikmalarni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratish, nazariy bilimlarni amaliy mashg'ulotlar bilan uyg'unlashtirish, shuningdek, kommunikativ va ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirish bo'yicha maxsus metodik yondashuvlarni joriy etish zarur.

Xulosa qilib aytganda, zamonaviy yurist nafaqat bilimli, balki malakali, ko'p qirrali va insoniy fazilatlar bilan ajralib turadigan mutaxassis bo'lishi lozim. Aynan ana shunday yuristlar jamiyatda qonun ustuvorligini ta'minlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

REFERENCES

1. Huquqiy ko'nikmalar va metodologiya darslik Toshkent, TDYU, 2022
2. "Yurist kasbiga kirish" Mualliflar: A.R. Xolmatov, M.Q. Jo'rayev
3. Nashr joyi: Toshkent davlat yuridik universiteti, 2020
4. "Shaxsiy rivojlanish va muloqot madaniyati" (o'quv qo'llanma)
5. Mualliflar: TDYU o'qituvchilari jamoasi
6. Nashr joyi: Toshkent, TDYU, 2023